

Lőrincz Viktor

Polgári Jogi Tanszék

Témavezető: Harmathy Attila

A CODE CIVIL JÖVŐJE – REFORMOK ÉS TERVEZETEK

Úgy tűnik, a kerek évfordulók a legnehezebbek a Code civil életében. A XX. század elején, amikor a törvénykönyv hatályba lépésének századik évfordulóját ünnepelte, éppen fellendülőben volt a jogösszehasonlítás iránti érdeklődés, és már hatályban volt a BGB, jelentős kihívás elé állítva a francia polgári jogot.¹

Hasonlóképpen száz évvel később, a bicentenárium kapcsát is számos kritikus hang keveredett a kötelező köszöntések² közé, és a kritikusok között volt olyan is, aki nem sokkal később neki is látott, hogy az általa feltárni vélt hibákat orvosolja.³ Ugyancsak számos tanulmány foglalkozott a kódex időtállóságával, az eredeti szöveg ideológiai és történeti hátterével.⁴ Így nem meglepő, hogy a törvénykönyv megreformálására irányuló törekvések új lendületet kaptak, kivívva a nemzetközi közvélemény figyelmét is a Code civile jelentős mértékben építő Romániától⁵ az egykor a német és a francia rendszer között hezitáló, végül az előbbi mellett döntő⁶ Japánig.⁷

A francia tervezetek és reformok bemutatása a magyarországi közönségnek több nehézségbe ütközik. Először is a magyar polgári joghoz képest a francia jog jóval nagyobb eltérést mutat, mint a közismert, és gyakran hivatkozott német. Ez nem korlátozódik a tételes jogi szabályozásra illetve a dogmatikai eltérésekre: mint később látni fogjuk, még a római jogi alapok értelmezésében is jelentős különbségek mutatkoznak. Másodszor pedig, mivel a javasolt reformok jelentős része igazo-

¹ Vö.: ZIMMERMAN 2007, 451. o.

² Az Európai Unió 2004-es bővítésével együtt tárgyalja a Code civil egyes kérdéseit LAURIN 2004, 883.o.

³ Például FrançoisTerré, vö.: (TERRÉ – OUTIN-ADAM 2004, 12. o.)

⁴ Így NIORT 2005, 257. o.

⁵ BAIAS 2008, 2336.o.

⁶ ZWEIGERT – KÖTZ 1996, 291-293. o., valamint DAVID – SPINOSI 2002, 429-433. o.

⁷ OMURA – NAKATA 2008, 528. o., valamint a francia reformokat mutatja be, különös tekintettel a Chancellerie-féle tervezetre, és veti össze a japán reformokkal: CASTES-RENARD 2010, 65. o.

dik más jogrendszerek eredményeihez, nehéz bemutatni azokat a változásokat, melyek a magyar szemlélőnek nem hatnak újdonságként.

Minderre tekintettel e tanulmány első részében megpróbálunk képet adni arról, hogy mely területeken milyen munkacsoportok dolgoztak ki szövegeket, és ezek a tervezetek, javaslatok jelenleg éppen hol tartanak a tudományos munka, a publikációk, és a törvényhozás tekintetében.

Jegyzeteinkben igyekeztük összegyűjteni a szabadon elérhető szövegváltozatokat, valamint megadni egy-egy, a témával foglalkozó fontosabb tanulmányt. Az érdeklődő ez alapján további információkra tehet szert az adott területen. Mindemellett kötelmi és dologi jogi példán igyekszünk bemutatni a reformok szellemét és módszerét.

Ami a konkrét javaslatokat illeti, az egyik munkacsoport a már említett François Terré vezetésével dolgozik három nagy területen⁸ az Académie des Sciences morales et politiques Législation, droitpublic et jurisprudence szekcióján belül. Az általános kötelmi jog témájában ebben az évben várható eredmény,⁹ a szerződések jogáról szóló tervezet javaslatait a később ismertető Catala-tervezettel együtt az Igazságügyi Minisztérium (Chancellerie) által készített tervezetben vették figyelembe.¹⁰ A magánjogi felelősség reformjára vonatkozó tervezet¹¹ nyilvános konzultációra bocsátották, mely meghosszabbítás után 2012. január 16-án lezárult.¹²

A másik munkacsoport az Association Henri Capitant¹³ keretein belül működik. A szerződések jogának különös részét érintő tervezet Alain Bénabent irányítása alatt készül, azt egyelőre még nem publikálták.

Legtovább a Michel Grimaldi által irányított, biztosítékokra vonatkozó rész jutott,¹⁴ ami alapján megszületett a Code civil új, negyedik könyve a biztosítékokról.

⁸ <http://actu.dalloz-etudiant.fr/focus-sur/article/les-reformes-en-matiere-de-droit-des-obligations-et-responsabilite-civile/h/ef202029aa4b63383f63cc3b0abbd0f0.html> utolsó lehívás: 2012. június 15.

⁹ Egy konferenciakötet jelent meg a témában: ANDREU 2011.

¹⁰ A vonatkozó konferenciakötet: TERRÉ 2008.

¹¹ http://www.textes.justice.gouv.fr/art_pix/1_proposition_texte_responsabilite_civile_20111018.pdf utolsó lehívás: 2012. június 15.

¹² <http://www.textes.justice.gouv.fr/projets-de-reformes-10179/reforme-de-la-responsabilite-civile-23045.html> utolsó lehívás: 2012. június 15. vö.: TERRÉ 2011.

¹³ <http://www.henricapitant.org/> utolsó lehívás: 2012. június 15.

¹⁴ Szakértői javaslat: http://www.henricapitant.org/sites/default/files/Avant-projet_de_texte.pdf, a munkacsoport jelentése: http://www.henricapitant.org/sites/default/files/Rapport_du_Groupe_de_travail.pdf a köztársasági elnök számára készített jelentés: http://www.henricapitant.org/sites/default/files/O_2006-346_rapport.pdf utolsó lehívás 2012. június 15.

Itt külön említést érdemel a szabályozás technikája: az általános törvényi felhatalmazás alapján¹⁵ a Code civilt rendeleti úton egészítették ki.¹⁶

A Pierre Catala¹⁷ által vezetett csoport készítette el a kötelmi jogi és az elévülésről szóló részt,¹⁸ ahol az egyes fejezetek aztán önálló életre keltek. Külön alcsoport foglalkozott a felelősség kérdésével Geneviève Viney vezetése alatt.¹⁹ Erre a tervezetre támaszkodva, azonban jelentős változásokkal, két szenátor törvényjavaslatot nyújtott be, erős negatív visszhangot kiváltva.²⁰ Végül a javaslat úgynevezett „caducité”²¹ miatt lekerült a napirendről.²²

Elsősorban a Catala-tervezetre, valamint részben a már említett Terré-tervezetre támaszkodva alkotta meg a francia Igazságügyi Minisztérium (Chancellerie) a saját tervezetét.²³ Ennek itt most csak egy vonását emelnénk ki: el kívánja törölni, illetve

¹⁵ LOI n° 2005-842 du 26 juillet 2005 pour la confiance et la modernisation de l'économie <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000451890&fastPos=7&fastReqId=1904129847&categorieLien=cid&oldAction=rechTexte>

¹⁶ Ordonnance no 2006-346 du 23 mars 2006 relative aux sûretés: http://www.henricapitant.org/sites/default/files/joe_20060324_0071_0029.pdf, Décret no 2006-1804 du 23 décembre 2006 pris pour l'application de l'article 2338 du code civil et relatif à la publicité du gage sans dépossession: http://www.henricapitant.org/sites/default/files/Decret_sur_la_publicite_du_gage_sans_depossession.pdf Décret no 2006-1803 du 23 décembre 2006 relatif au gage des stocks: http://www.henricapitant.org/sites/default/files/Decret_du_23_decembre_2006_sur_le_gage_des_stocks.pdf, utolsó lehívás 2012. június 15.

¹⁷ <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr/cid59292/hommage-au-juriste-pierre-catala.html> utolsó lehívás 2012. június 15.

¹⁸ <http://www.henricapitant.org/node/73> a francia eredeti mellett angol (Alain Levasseur et David Gruning), német és olasz (Hans. J. Sonnenberger) valamint spanyol (Fernando Hinestrosa) fordításban, utolsó lehívás 2012. június 15.

¹⁹ VINEY 2009, 2944. o.

²⁰ Sénat, session extraordinaire de 2009-2010, Proposition de loi n° 657 portant réforme de la responsabilité civile: <http://www.senat.fr/leg/ppl09-657.pdf>; utolsó lehívás 2012. június 15., kritika: ROME 2010, 2057. o. és JUILLET 2011, 259. o.

²¹ A Szenátus szabályzata szerint, ha a javaslatról három egymást követő rendes ülészenon sem születik döntés, akkor az tulajdonképpen megszűnik, illetve a parlamenti szokásjog alapján a javaslat osztja a javaslatot tevő egyén mandátumának sorsát, azaz annak megszűnésével a javaslat is megszűnik, valamint a közösségi szövegekhez kapcsolódó javaslatok osztják ezen szövegek sorsát, azaz a uniós szintű anyag visszavonása, elvetése stb. esetén a szenátus előtt lévő javaslat is megszűnik. Ld. <http://www.senat.fr/role/caducite.html> utolsó lehívás: 2012. június 15.

²² <http://www.senat.fr/dossier-legislatif/ppl09-657.html> utolsó lehívás 2012. június 15.

²³ Projet de réforme du régime des obligations et des quasi-contrats: http://www.textes.justice.gouv.fr/art_pix/avant_projet_regime_obligations.pdf utolsó lehívás: 2012. Vö.: MAINGUY 2009, 308. o., MEKKI – FAUVARQUE-COSSON 2008, 2965. o., június 15.

az „*intérêt au contrat*” kifejezéssel kívánja helyettesíteni a „*cause*”-t. A *causa* sokak szemében a francia kötelmi jog egyik alappillére.²⁴ El kell ismernünk, hogy itt valóban rendkívül jelentős intézményről van szó, mely például alkalmas lehet arra, hogy a kötelmi jog számos intézményét a jóerkölcsbe vagy jogszabályba ütköző szerződésektől a feltűnő értékkülönbségen és a tulajdon-átruházáson át a jogalap nélküli gazdagodásig egységes dogmatikai keretbe foglalhatná, ellenpontot képezve a szolgáltatások rendszerével szemben is. Ki kell emelnünk azt is, hogy a francia jogban a jogalap és a jogcím jóval inkább elhatárolható, mint a magyar tételes jogban és jogelméletben.²⁵ Tény ugyanakkor, hogy a francia jogelmélet sem tudott igazán mit kezdeni ezzel az intézménnyel, így annak szükségességéről megoszlanak a vélemények.²⁶

Ugyancsak érdemes megemlíteni a Catala-tervezetnek a szolgáltatástípusokra vonatkozó részét. A szolgáltatások *dare–facere–praestare* felosztása igen komoly fejtörést okozott a francia dogmatikának. A három típus közül ugyanis kettő és félnek nem igazán tisztázott a helye a francia jogrendszerben. Talán csak a *facere* jelentése egyértelmű, a *non facere* és a másik két szolgáltatástípus számos kérdést vet fel.

Mivel a francia jogban a tulajdon-átruházás rendszere a *solo consensu* elvre alapul, felmerül a kérdés, mi értelme van fenntartani a *dare* szolgáltatást, hiszen a dolog tulajdonjoga a szerződés transzlatív hatásának köszönhetően az átadás nélkül is átszáll.²⁷

A Catala-tervezet azt javasolja, hogy a Code civilben szerepeljen a „*donner à usage*” szolgáltatástípus is, mely szó szerint fordítva használatba adást jelent, és lefedi azokat a szolgáltatásokat, ahol a dolog átadása a visszaadás kötelezettségével történik, de egyúttal a használat lehetőségével is, mint például a bérlet vagy hasznkölcson esetében. Nem tartozik viszont ide a dolognak a visszaadás kötelezettségével való olyan átadása, amikor az azt átvevő a dolgot nem használhatja, például a zálog és a letét esetében.²⁸

²⁴ TOURNEFOND 2008, 2607. o.

²⁵ Erről egy korábbi tanulmányunkban mi is megpróbáltunk számot adni: LŐRINCZ 2009.

²⁶ MAZEAUD 2008, 2675. 7. pont

²⁷ FABRE-MAGNAN 1996, 85. o.

²⁸ Catala 2005: Art. 1121 „*Le contrat a pour objet une chose dont une partie s'engage à céder la propriété ou à concéder l'usage, ou qu'elle s'oblige à faire ou à ne pas faire. La détention de la chose peut être également transférée sans qu'en soit concédé l'usage, notamment à titre de dépôt ou de garantie (1).* (Note 1 : Cet alinéa est dans le prolongement de l'article 1127 actuel : „*Le simple usage ou la simple possession d'une chose peut être, comme la chose même, l'objet du contrat* ».mais il est plus exact. Car si l'usage peut ainsi être l'objet du contrat (sa concession), la possession, *res facti* et non *res juris* ne peut l'être. Le texte désigne en réalité la détention (et le terme est d'autant plus riche qu'il implique l'obligation de restitution). Dans la version proposée,

A non facere szolgáltatások esetében elsősorban az ezen kötelezettség megsértése esetén alkalmazható jogkövetkezmény volt kérdéses, erről a francia legfelsőbb bírói fórum, a Semmitőszék (Cour de cassation) hozott ítéletet, melynek az az érdekessége, hogy szakított a korábbi joggyakorlattal, és a tételes joggá természetesen nem vált Catala-javaslattal egyezően döntött. Két orvos egy közös ingatlanban gyakorolta praxisát, és megállapodtak, hogy amennyiben egyikük nem kíván tovább az adott helyen a kollégájával együtt dolgozni, akkor nem nyit új rendelőt az eredeti rendelő húsz kilométeres körzetében. Az egyik fél ezt a megállapodást megszegte, a fellebbviteli bíróság azonban a korábbi joggyakorlat alapján, mivel nem volt bizonyítható kár, nem kötelezte kártérítésre a vétkes felet. A Semmitőszék első polgári kollégiuma viszont úgy rendelkezett, hogy kártérítés pusztán a megállapodás megszegése esetében is jár. Tehát aki a nemtevést előíró szabályt tevészel megszegi, az kártérítéssel tartozik.²⁹ Ezzel a Code civil hatályos 1145. cikkét³⁰ a

la détention est un point commun aux contrats qui la concèdent avec l'usage (bail, prêt à usage; cf plus loin, art. 1146, 1155 s., les obligation de donner à usage) et aux contrats qui confèrent la détention sans droit d'usage (gage, dépôt.) *Les prestations ainsi convenues caractérisent le contrat comme déclaratif, constitutif, translatif ou extinctif de droits et d'obligations. Est réputée non écrite, toute clause inconciliable avec ces éléments essentiels.* (Observation générale : Il est utile de conserver les notions et les termes traditionnels (choses, donner, faire, ne pas faire, matière de l'engagement, commerce) mais en les mettant en correspondance avec l'usage actuel (prestations, éléments essentiels, ces termes et expressions revenant d'ailleurs dans maints autres textes). Tout le réseau est cohérent. [...] Art. 1146 „L'obligation de donner à usage a pour objet la concession de l'usage d'une chose à charge de restitution, comme dans le bail ou le prêt à usage ; elle n'a pas lieu dans les conventions qui concèdent la détention sans droit d'usage, comme le gage et le dépôt.”

(Note : L'obligation de donner à usage ne se réduit ni à l'obligation de donner ni à l'obligation de faire. Elle correspond à un concept autonome; elle constitue une catégorie distincte qui se caractérise: par la nature spécifique et limitée du droit conféré, un droit d'usage, et par l'obligation de restitution. Autrement dit, et en deux mots, elle fait un détenteur précaire ; non pas un propriétaire, non pas le débiteur d'une somme d'argent, mais un usager tenu à restitution. La summa divisio «donner», «faire», devrait faire place à la trilogie «donner», „donner à usage » et „faire » (ou ne pas faire).Linguistiquement l'expression „donner à usage» qui est assez concise pour avoir sa place dans le premier alinéa de l'article 1101-1 entre «donner» et «faire», est heureuse car elle évoque «donner à bail» et «prêt à usage». Or, justement, le bail et le prêt à usage sont les deux applications topiques de l'archétype «donner à usage»); Id. továbbá: PIGNARRE 2007, 384. o.

²⁹ Arrêt rendu par Cour de cassation, 1re civ. 31 mai 2007 n° 05-19.978 (n° 687 FS-P+B) Recueil Dalloz 2007, 2784. o., (kommentár: GALLMEISTER, I.),

³⁰ Code civil Art. 1145: Si l'obligation est de ne pas faire, celui qui y contrevient doit des dommages et intérêts par le seul fait de la contravention.

tervezet 1154.³¹ cikkével összhangban úgy értelmezte, hogy az felmenti a másik felet a kár bizonyításának terhe alól.³² Mindez nem csak a francia törvénykezés széles jogkörére mutat rá,³³ hanem a háború előtti magyar magánjogban a tervezetek által betöltött szerepre is emlékeztethet minket.

Ami a praestare szerepét illeti, itt megemlíthetjük Pignarre tanulmányát, mely kiűnő példája a részben etimológián, részben intuíción alapuló elemzésnek, mélyebb történeti háttér nélkül. Ebben részben a „prestation de service”-ről ír (tulajdonképpen a szolgáltatás nyújtása), illetve minden egyéb kifejezésről, ami a prestationt tartalmazza, végül mégis arra jut, hogy a praestare tulajdonképpen rendelkezésre bocsátást jelent.³⁴ Később rálelt Cardillinek a témában írt egyik művére,³⁵ mely a nálunk is ismert értelemben is bemutatja a praestare szolgáltatást, de ezt végül a Catala-tervezet donner à usage-ával összefüggésben elemzi, amint azt már fentebb láttuk.

Végül rátérünk az Association Henri Capitant-hoz tartozó utolsó munkacsoportra, mely a dologi jog tekintetében dolgozott ki javaslatot Hugues Périnet-Marquet vezetése alatt.³⁶

Innen a következő elemeket emelnénk ki: a tervezet a könyv szabályait „ordrepUBLIC”-ké minősíti, ha csak maga a törvény ez alól kivételt nem tesz.³⁷

A szerkesztők a definíciók használata mellett döntöttek.³⁸ Az állatok testi tárgynak minősülnek, de külön törvények védik őket.³⁹ Hasonlóan külön törvényben

³¹ Catala 2005: Art. 1154-1 „L'inobservation d'une obligation de ne pas faire se résout de plein droit en dommages-intérêts du seul fait de la contravention, sauf le droit pour le créancier d'en exiger à l'avenir l'exécution en nature.” Art. 1154-2 „Le créancier peut être autorisé à faire exécuter lui-même l'obligation ou à détruire ce qui a été fait par contravention à celle-ci. Le tout aux dépens du débiteur, qui peut être condamné, le cas échéant, à avancer les sommes nécessaires à cette exécution.”

³² Ld. továbbá: BOILLOT 2010, 243. o.

³³ Vö.: DEUMIER ET GOUT 2011, 21. o.

³⁴ PIGNARRE 2001, 41. o.

³⁵ Mint írja, az Interneten: „En ce sens, R. Cardilli, L'obligation de praestare et la responsabilité contractuelle en droit romain, consultable sur internet (taper le mot praestare), n° 1, ainsi que les nombreuses références citées dans l'article.” PIGNARRE 2007 39. lábjegyzet, valójában CARDILLI 1996, 81-132. o., melyet egy olasz nyelvű monográfia előzött meg a kérdésről: CARDILLI 1995.

³⁶ PÉRINET – MARQUET 2008, az egyes cikkek a továbbiakban szintén innen: http://www.henricapitant.org/sites/default/files/Avant-projet_de_reforme_du_droit_des_biens_19_11_08.pdf utolsó lehívás: 2012. június 15.

³⁷ Article 516 Les articles du présent livre sont d'ordre public, sauf disposition contraire

³⁸ Például: Article 519 Le patrimoine d'une personne est l'universalité de droit comprenant l'ensemble de ses biens et obligations, présents et à venir, l'actif répondant du passif. Toute

szabályozzák szellemi alkotások kérdését,⁴⁰ illetve nem térnek ki az immateriális javak birtoklására sem,⁴¹ bár a birtoklás szabályai részletesebbé válnak.

A IV. fejezet a francia jog egyik speciális kérdésére tér ki, nem egyértelmű ugyanis, hogy a dologi jogoknak zárt száma van-e ebben a jogrendszerben. A szerkesztők itt is egy köztes megoldást alkalmaztak, lehetővé tették ugyan új típusok létrehozását, de ezek időtartamát harminc évben maximálták.⁴²⁻⁴³

Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy a dologi jogi könyv jól jellemzi a teljes reformfolyamat irányát és problémáit. Egyrészt nehéz döntést hozni a sokak által elavultnak, vagy legalábbis az európai jogfejlődéssel ellentétesnek tartott intézményekről, ezért gyakran átmeneti megoldások születtek. Másrészt a szerkesztők gyakran óvakodtak állást foglalni az olyan kérdések szabályozásában is, melyek éppen a technikai, társadalmi és gazdasági fejlődés során merültek fel a közelmúltban, noha a reformok fő indoka eredetileg éppen ez volt: egy kétszáz éves kódex nem képes lépést tartani ezzel a fejlődéssel.

Ha ideiglenes mérleget kell vonnunk, úgy tűnik, hogy a javasolt szövegek egy jelentős részét nem fogadják el a közeljövőben. Azonban a reformok körüli előkészületek téje nem csak a Code civil jövője. A tervezetek kapcsán megjelenő publikációk, a lefolytatott viták, a kikristályosodó elméletek minden bizonnyal nagyban meg fogják határozni azt is, vajon mennyire lesz felkészült a francia jogásztársadalom, amikor az európai szintű folyamatokról kell majd véleményyt mondani. Úgy tűnik, ezen a téren még mindig van behozni való.

personne physique ou morale est titulaire d'un patrimoine et, sauf si la loi en dispose autrement, d'un seul. Article 520 Sont des biens, au sens de l'article précédent, les choses corporelles ou incorporelles faisant l'objet d'une appropriation, ainsi que les droits réels et personnels tels que définis aux articles 522 et 523.

³⁹ Article 521 Sous réserve des lois qui les protègent, les animaux sont soumis au régime des choses corporelles

⁴⁰ Les dispositions du présent livre ne préjudicient pas à celles du code de la propriété intellectuelle ni aux autres dispositions spéciales régissant des biens particuliers

⁴¹ Article 558 La possession des meubles incorporels obéit aux lois spéciales qui les régissent.

⁴² Chapitre IV - Du droit réel de jouissance spéciale Article 608 Le propriétaire peut consentir, sous réserve des règles d'ordre public, un ou plusieurs droits réels conférant le bénéfice d'une jouissance spéciale d'un ou de plusieurs de ses biens.

Les droits réels de jouissance sur le domaine public s'établissent et s'exercent dans le cadre du code général de la propriété des personnes publiques et selon les lois qui les régissent Article 609 Le droit réel de jouissance spéciale s'établit de la même manière que l'usufruit.

Il est exercé dans le respect de la destination normale du bien.

⁴³ Részletes kritikáért ld.: ZENATI-CASTAING 2009, 211. o.

Felhasznált irodalom

ANDREU, Lionel (dir.): Le régime général des obligations. Dalloz, coll. «Thèmes & commentaires» 2011

BAIAS, Flavius: Le nouveau code civil roumain. Recueil Dalloz 2008, 2336. o.

BOILLOT, Christine: L'obligation de ne pas faire: étude à partir du droit des affaires. Revue trimestrielle de droit commercial 2010, 243. o.

CATALA, Pierre (szerk): Avant-projet de réforme du droit des obligations (Articles 1101 à 1386 du Code civil) et du droit de la prescription (Articles 2234 à 2281 du Code civil) Rapport à Monsieur Pascal Clément, Garde des Sceaux, Ministre de la Justice 22 Septembre 2005, Paris

CASTETS-RENARD, Céline: Les projets de réforme du droit français des contrats. Osaka University Law Review No. 57 (February 2010) 65-86. o.

DAVID, René Jauffret – SPINOSI, Camille: Les grands systèmes de droit contemporains. 11. kiad., Dalloz, Paris, 2002

CARDILLI, R.: L'obbligazione di 'praestare' e la responsabilita contrattuale in diritto romano (II sec a.C.-II sec. d.c), Milano, 1995

CARDILLI, R.: L 'obligation de „praestare” et la responsabilité contractuelle en droit romain. Revue Internationale des Droits de l'Antiquité, 43, 1996, 81-132. o.

DEUMIER, Pascale – GOUT, Olivier: La constitutionnalisation de la responsabilité civile. Nouveaux cahiers du Conseil constitutionnel 2011, 21. o.

FABRE-MAGNAN, Muriel: Le mythe de l'obligation de donner. Revue Trimestrielle du Droit Civil 1996, 85. o.

JUILLET, Christophe: La reconnaissance maladroite de la responsabilité contractuelle par la proposition de loi portant réforme de la responsabilité civile. Recueil Dalloz, 2011, 259. o.

LAURIN, Yves: L'enjeu européen d'un bicentenaire. Recueil Dalloz, 2004, 883. o.

LŐRINCZ Viktor: „A tulajdonátruházás mitológiája”. In: HIZSÁK, T. (Ed.): A polgári jogi tudományos diákkör évkönyve, 2005-2007 (2009), 113-134. o.

MAINGUY, Daniel: Défense, critique et illustration de certains points du projet de réforme du droit des contrats. Recueil Dalloz, 2009, 308. o.

MAZEAUD, Denis: Réforme du droit des contrats : haro, en Hérault, sur le projet ! Recueil Dalloz, 2008, 2675. o.

MEKKI Soraya Amrani – FAUVARQUE-COSSON, Bénédicte: Droit des contrats septembre 2007 - septembre 2008. Recueil Dalloz, 2008, 2965. o.

NIORT, Jean-François: Le Code civil dans la mêlée politique et sociale. Revue Trimestrielle du Droit civil 2005, 257. o.

OMURA, Atsushi – NAKATA, Hiroyasu: La réforme du droit des obligations au Japon. Recueil Dalloz, 2008, 528. o.

PÉRINET-MARQUET, Hugues (ed.): Proposition de réforme du livre II du code civil relatif aux biens, Paris, 2008

PIGNARRE, Genevieve: A la redécouverte de l'obligation de praestare. Pour une relecture de quelques articles du code civil. Revue Trimestrielle du Droit Civil 2001, 41. o.

PIGNARRE, Genevieve: L'obligation de donner à usage dans l'avant-projet Catala. Analyse critique, Recueil Dalloz, 2007, 384. o.

ROME, Félix: Proposition de loi du Sénat sur la responsabilité civile: demandez le programme! Recueil Dalloz, 2010, 2057. o.

TERRÉ, François (szerk.): Pour une réforme du droit des contrats, Dalloz, coll. «Thèmes & commentaires», Paris, 2008

TERRÉ, François (szerk.): Pour une réforme du droit de la responsabilité civile, coll. «Thèmes & commentaires», Dalloz, Paris, 2011

TERRÉ, François – OUTIN-ADAM, Anne: L'année d'un bicentenaire. Recueil Dalloz, 2004, 12. o.

TOURNAFOND Olivier: Pourquoi il faut conserver la théorie de la cause en droit civil français. Recueil Dalloz, 2008, 2607. o.

VINEY Geneviève: Quelques propositions de réforme du droit de la responsabilité civile. Recueil Dalloz, 2009, 2944. o.

ZENATI-CASTAING, Frédéric: La proposition de refonte du livre II du code civil. Revue Trimestrielle du Droit Civil p. 2009, 211. o.

ZIMMERMANN, Reinhard: Le droit comparé et l'eupéanisation du droit privé. Revue trimestrielle du droit civil 2007, 451. o.

ZWEIGERT, Konrad – KÖTZ, Hein: Einführung in die Rechtsvergleichung. 3. kiad. Mohr Siebeck, Tübingen, 1996